

เทศน์เช้า วันที่ ๕ เมษายน ๒๕๕๑

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่กว้างขวาง แล้วแต่ใครจะเข้าถึงศาสนาได้มากน้อยแค่ไหน นี่ ประเพณีวัฒนธรรมเขาก็ว่าของเขาได้บุญของเขา ประเพณีวัฒนธรรม นี่เข้าถึงศาสนาได้ลึกได้ตื้น ครูบาอาจารย์ท่านบอกว่าศาสนานี้เหมือนกับห้างสรรพสินค้า ใครเข้าไปในห้างสรรพสินค้านั้นจะ ได้สินค้านั้นติดมือออกไป อยู่ที่วุฒิภาวะของสังคมนั้นด้วย

สังคม เห็นไหม ประเพณีวัฒนธรรม ถ้าเราไม่ทำตามเขา เราจะอยู่กับเขาอย่างไร? แล้วมันก็มีหลักใจของเราด้วย ถ้าหลักใจของเราเข้มแข็งนะ ประเพณีวัฒนธรรม สังคมคือสังคม ความสุข ความทุกข์ของเรา เป็นความสุขความทุกข์ของเรา ถ้าเราจะเอาความสะอาดบริสุทธิ์ขนาดไหนมัน อยู่ที่ตัวเรา ถ้าตัวเรายืนอยู่ได้ มีหลัก มีจุดยืน จะไม่ตื่นเต๋นไปกับสังคม

สังคมนี้นับกันเรานะ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกเลย มนุษย์โง่กว่าสัตว์ สัตว์ เห็นไหม คุณอย่างเช่นนก กา มันยังบินไปตามธรรมชาติของมัน มนุษย์สร้างกติกายขึ้นมา แล้วก็ ตัดกติกายของตัวเอง มนุษย์เขียนกฎหมายนะ แล้วมนุษย์ก็เป็นทาสของกฎหมาย แต่มนุษย์ต้องเขียน ขึ้นมา เพราะสังคมของมนุษย์ มนุษย์นี้มีปัญญามาก ถ้าทำคุณงามความดี จะทำคุณงามความดี มหาศาลเลย แต่ถ้าคิดโกงกัน ถ้าทำลายกัน มนุษย์ทำลายกันได้ทุกๆ อย่างเลย

นี่ตัวศาสนาตัวเข้ามาทำให้จิตใจของคนมันเป็นปกติ เพราะศีล ศีลคือความปกติของใจ ถ้า ใจปกติ เห็นไหม ใจปกติ ใจมันไม่คิดอกุศล ไม่คิดทำลายกัน ศีลธรรมมันเข้าทำลายตั้งแต่ความคิด ของมนุษย์ ถ้าความคิดของมนุษย์มีความเมตตา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มนุษย์จะทำลายกันได้ ไหม? แต่ถ้าเป็นกิเลสนะมันมีศักดิ์ศรี มันมีความทะนงองอาจ มันไม่ยอมรับภาระสิ่งใดทั้งสิ้น มัน กลัวแต่เสียเปรียบ มันเหยียบย่ำตัวเองก่อนโดยที่ไม่รู้ว่าเราเหยียบย่ำตัวเองนะ แล้วก็ไปทำลายคน อื่น ไปทำลายทุกอย่าง

ศีลธรรม จริยธรรมเพื่อมนุษย์ เพื่อความอยู่ร่มเย็นเป็นสุข แต่ถ้ามีปัญหาเราทำของเราได้ เราทำของเรา เห็นไหม ความดีก็คือความดี ความดีทำในที่ลับก็เป็นความดี ความดีทำในที่แจ้งก็

เป็นความดี ความชั่วทำในที่ลับก็เป็นความชั่ว ทำในที่แจ้งก็เป็นความชั่ว ความดีของเราไม่ต้องการให้ใครเขาเคารพนับถือ ถ้าเราทำของเรา เราทำด้วยความปกติของเรา มันยังมีความดีอันสะอาดบริสุทธิ์นะ มันไม่กวนเขาไง มันไม่รบกวนคนอื่น

เวลาเราพูดกับพระ เห็นไหม ภิกษุ ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวธนะ นี้เราไปขอเขาไม่ได้หรอก ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวธนะ เราไปขอเขาเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ แล้วนี่เวลาเขาไปขอกัน เขาไปเรียไรกัน เราบอกว่าไปทำอย่างนั้นได้อย่างไร? เขาบอกว่า อ้าว ก็เราเอาบุญไปให้เขา แล้วเราคิดเราเมื่อบุญไหม? บุญมันเกิดจากความเจตนาของเราละ ถ้าเราพอใจของเรา พอเราพอใจของเรา เห็นไหม ครูบาอาจารย์ท่านถึงไม่บอกกล่าวตามเจตนาของเขา ถ้าเจตนาของเขา ความสะอาดบริสุทธิ์ มันเกิดจากหัวใจของเขา

ถ้าหัวใจของเขาสะอาดบริสุทธิ์ คุณลักษณะเดียวใส่อาหาร ถ้ามันเป็นภาชนะที่ไม่มีสารพิษ เราใส่อาหารไปแล้วอาหารจะเป็นประโยชน์กับเรา ถ้าภาชนะมันเป็นสารพิษนะ นี่อาหารดีขนาดไหน ใส่ไปในภาชนะนั้น ภาชนะนั้นมีสารพิษ เราก็ต้องกินสารพิษนั้นเข้าไปด้วยถ้าเรากินอาหารนั้น ถ้าเราฉลาดขึ้นมาเราไม่กินอาหารนั้น เห็นไหม เราล้างภาชนะเราก่อน ล้างหัวใจเราก่อนไง ถ้าเจตนามันบริสุทธิ์ เจตนามันที่ดี นี่สิ่งที่ดีขึ้นมา เจตนาที่ดีนะ

แต่ถ้าเจตนาที่ดีด้วยความไม่มีปัญญา เราเจตนาที่ดีที่ไม่มีปัญญา อย่างลูกเรา อย่างเด็กของเรา มันอยากสุขสบาย เราก็ไปให้ความสะดวกสบายกับเด็กโดยที่ยังไม่มีการศึกษา ไม่มีความรู้ มันจะเป็นได้ไหม? เราก็ต้องสั่งต้องสอน เราต้องบังคับ การบังคับนี้บังคับของพ่อแม่ละ ถ้าพ่อแม่บังคับเพื่อให้ลูกเป็นคนดี นี่คำว่าเป็นคนดี ถ้าเราเจตนา เห็นไหม เจตนาเราต้องมีปัญญาเข้าไปด้วย ถ้าเจตนาเจตนาของกิเลสมันเยอะนะ

เจตนาของเรา คุณติในปัจจุบันนี้เขาบอกศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่ให้ปล่อยวาง ให้เป็นความว่าง แล้วเราก็ปล่อยวางกัน เราเป็นคนดีแล้วเราต้องไปวัดทำไม? ทุกคนเป็นคนดีหมดนะ ทุกคนปล่อยวางหมด ทุกคนอยู่บ้านนอนตีแปดเลย ทุกคนต้องเป็นคนดีหมดเลย แล้วไปวัดทำไม? ไปวัดต้องลำบากนะ นี่ไปหาครูบาอาจารย์ต้องลำบาก ต้องบังคับตน ต้องถือศีล มันลำบากไปหมดเลย ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา ทำไมมันยุ่งยากขนาดนี้? ก็กิเลสมันยุ่งยากก่อน กิเลสมันยุ่งยากนะ เราเอาปัญญาไปชำระล้างมัน มันต้องยิ่งยุ่งยากกว่า แต่ยุ่งยากในทางบวก บวกเพื่อเป็นคนดีไง

นี่ความว่างๆ กิเลสมันพุดนะ ถ้าอากาศมันว่าง สิ่งต่างๆ มันปล่อยวางมันเป็นประโยชน์อะไร? เรา เห็นไหม คุณิเรเราไม่เจ็บได้ป่วย ยาจะไม่เกี่ยวอะไรกับเราเลย แต่ถ้าเราเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมาเนะ ยานี้จะเป็นประโยชน์กับเรามาก เราต้องการยามาก แล้วในปัจจุบันนี้ ทุกคนว่าตัวเองไม่ป่วยนะ ป่วย โรคที่ประจำตัวของโยมนี้คือโรคหิว หิวทุกวัน ต้องเอาอาหารมาใส่ท้องทุกวัน มันป่วยอยู่ตลอดเวลาเนะ นั่งนานมันก็ปวด มันก็เมื่อย มันป่วยตลอดเวลา แต่ว่ามันไม่ป่วย ไม่ป่วยโดยสัญชาตญาณไง เพราะมัน โดยสัญชาตญาณของเรา มันพลิกมันแพลงมาตลอดเวลา

นั่งๆ มันก็เปลี่ยนแปลง มันป่วยอยู่ตลอดเวลาเนะ เรานี้ป่วยตลอดเวลา เสื่อมสภาพไปตลอดเวลา ร่างกายเสื่อมสภาพตลอดเวลา แต่กิเลสมันบังตาไว้ บังตาไว้ เราจะมองไปแต่อนาคตใจต้องเป็นอย่างนั้นๆ มองไปอนาคตหมดเลย ในปัจจุบันนี้ไม่มีใครรู้จักปัจจุบันนี้เลย นี่เราป่วยอยู่ตลอดเวลา แต่เราไม่รู้ว่าป่วย แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้รู้ สันตติมันเกิดคับๆ อยู่ตลอดเวลา ความป่วยอย่างนี้ถ้ามันย้อนกลับมาเราจะเห็นคุณค่าของเรา

แต่เพราะเราไม่เห็นคุณค่าของเรา เราไปเห็นคุณค่าของแก้ว แหวน เงิน ทอง เห็นคุณค่าของยศถาบรรดาศักดิ์ มีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ บังจัญเครื่องอาศัย เราไปมองบังจัญเครื่องอาศัย เช่น เรานี้ ร่างกายของเราเป็นของเรานะ เสื้อผ้าอาภรณ์เราหามาประดับเนะ เราหามาใช้มันเป็นบังจัญเครื่องอาศัย นี่ก็เหมือนกัน เราไปหาแต่สิ่งที่กิเลสมันต้องการไง เราถึงไม่รู้จักตัวเอง เราถึงไม่เห็นอาการป่วย แต่ถ้าเห็นอาการป่วยเนะ จิตมันสงบเข้ามาเนะมันเห็นหมด มันเห็นความเปลี่ยนแปลง เพราะมันเป็นอนิจจังตลอดเวลา

มันแปรสภาพตลอดนะ ความคิดก็แปรสภาพ ทุกอย่างแปรสภาพหมดเลย แปรสภาพหมด แต่มันเกิดคับๆ แปรสภาพ แต่มันอยู่กับเรา เรารู้ว่าเป็นของเราไง พอว่าเป็นของเรา สิ่งนี้เป็นของเรา เราก็เลยไม่เห็นความทุกข์ใจ เราก็ไม่เข้าใจ เราก็ไม่เห็นอริยสัจ เราก็ไม่เห็นคุณค่าของมรรคญาณ เราไม่เห็นคุณค่าของสังขธรรม เราไม่เห็นคุณค่าอะไรเลย แล้วบอกว่าปล่อยวาง ปล่อยวางหมดแล้ว อยู่บ้านก็สบาย อยู่สุขสบาย เราว่าสบายเพราะมันเปลี่ยนแปลง สบายเพราะเราแก้ไขมันตลอด เราแก้ไขเราถึงได้เข้าใจ แต่ถ้าเราเข้าใจ

นี่ศาสนาตั้งแต่หยาบๆ การบวชการเรียนเป็นประโยชน์ใหม่? เป็นมากนะ นี่ลูกเรามาบวชมาเรียน ไข่ของแม่ เลือดในอกของพ่อแม่มาค้าศาสนา เราได้บุญไหม? เลือดในอกของพ่อแม่ของแม่นะ พระเจ้าอโศกมหาราชสร้างวัด ๘๔,๐๐๐ วัด ไปถามอาจารย์ของตัวว่า

“เป็นญาณศาสนาหรือยัง?”

“ยัง” “

“ถ้าจะเป็นญาณศาสนาต้องทำอะไร?”

“ต้องเอาลูกมาบวช”

ถึงได้ไปขอร้องให้พระมหินท์กับน้องสาวมาบวช พอบวชขึ้นมาเนี่ยน้องสาวไม่ตั้งใจบวชเลย แต่พ่ออยากเป็นญาติกับศาสนา ไปขอร้องให้ลูกมาบวชในศาสนา พอบวชในศาสนา พระมหินท์ที่ว่ามาเผยแผ่ศาสนา พวกเราเลยได้ประโยชน์จากตรงนี้มหาศาลเลย เป็นพระอรหันต์แล้ว เข้าสมาบัติ มีความสุขมาก อยู่ในวิมุตตนิสุข สุขนี้ได้มาจากใคร? สุขนี้ได้มาจากพ่อ พ่อขอให้บวชนะ ตัวเองไม่ตั้งใจบวชเลย แต่พ่อขอให้บวช บวชแล้วเป็นพระอรหันต์สุขมากเลย นี่แล้วกำหนดใจดู ตอนนี้พ่อเสียพ่อไปอยู่ที่ไหน? นี่พ่ออยู่ที่ไหน? พระเจ้าอโศก พ่อไปอยู่ที่ไหน? นี่ตายแล้วตามไปดู แล้วก็ไปโปรดเอาพ่อมาได้

นี่เป็นญาติกับศาสนา การบวชมีบุญกุศลไหม? มี แต่ในการบวชแล้วเราทำพิธีกรรม เราทำสิ่งต่างๆ ถ้ามันสะอาดบริสุทธิ์มันก็ดีไป อยู่ที่คนที่มีปัญญา เห็นไหม แล้วบวชแล้วบวชแต่กาย ถ้าการบวชนี้เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดนะ เราบวชไปแล้วในศาสนาจะมั่นคง พระในศาสนาจะเป็นหลักชัยของเรา เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรที่เราจะอาศัยได้ แล้วพระที่อาศัยได้มีกี่องค์ล่ะ? ที่อาศัยได้ก็มี ที่ไม่น่าไว้ใจก็มี แล้วที่ไม่น่าไว้ใจ เราทำแล้วเรามีความลังเลสงสัยไหม?

ถ้าเรามีความลังเลสงสัย ทำบุญ เห็นไหม นี่ปฏิบัติหาค ผู้ให้ให้ด้วยความบริสุทธิ์ สิ่งที่เราหามาเนี่ยเราหามาด้วยความบริสุทธิ์ ให้นี้ให้ด้วยความบริสุทธิ์ ให้ไปแล้วก็มีความบริสุทธิ์ ผู้รับก็มี ความบริสุทธิ์ ปฏิบัติหาค สิ่งนี้เป็นบุญกุศลมากเลย ถ้าเกิดความลังเลสงสัยมันจะเป็นบริสุทธิ์ไหม? นี่สิ่งต่างๆ ถ้าบวชแล้วก็ต้องมาบวชใจอีกหนหนึ่ง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้อยู่โคนต้นโพธิ์ เวลาครูบาอาจารย์ของเราเห็นไหม เอหิภิกขุ นี่เวลาเราบวชอุปัชฌาย์บวชให้ แล้วเราก็ต้องมาคัดแปลงตนของเรา บวชใจของเรา

ถ้าใจเราเป็นพระ มันเป็นพระที่ใจ ถ้าเป็นพระที่ใจ กุศล-อกุศล กุศล-อกุศลมันเกิดจากอะไรล่ะ? มันเกิดจากความรู้สึทักของคนก่อนนะ มันเกิดจากจิต เกิดจากความคิด การกระทำของมนุษย์ทุกๆ คน การเคลื่อนไหว การสั่งการของร่างกายทุกคนเกิดจากหัวใจ เกิดจากจิตมันสั่ง ศพ

หรือคนตายเดินไม่ได้ เคลื่อนไหวไม่ได้ สิ่งที่เคลื่อนไหวอยู่นี้ ความคิดนี้ ชุทธิกิจต่างๆ การบริหารจัดการต่างๆ ออกมาจากความรู้สึกทั้งหมด แล้วความรู้สึกนี้ออกมาจากไหน?

“มารเอ๋ย เธอเกิดจากความดำริของเรา บัดนี้เราเห็นความดำริของเจ้าแล้ว เจ้าจะเกิดจากจิตเราไม่ได้อีกเลย”

ความดำริ เห็นไหม ดำริแล้วค่อยคิด แล้วถ้าจิตมันบริสุทธิ์ จิตมันสะอาด ใจเป็นพระนี่มันไปควบคุมตั้งแต่ความคิดของมนุษย์ แล้วมนุษย์คิดอกุศลไม่ได้ เพราะอกุศลมันเป็นสิ่งที่ร้อน ถ้าเป็นกุศลมันเป็นสิ่งที่ดี แล้วจิตที่มันคิดดีๆ ตลอดมันจะทำความชั่วได้ไหม? มันจะเป็นประโยชน์กับสังคมไหม? มันจะเป็นคุณงามความดีไหม?

นี่ศาสนาเป็นอย่างนี้ ตั้งแต่หยาบๆ ขึ้นมา ทำบุญกุศลกันนี้ ทำบุญกุศลมันเป็นอามิส อามิสนี้ให้ทานมันเป็นวัตถุ วัตถุนี้ก็หามาได้ยากแล้ว แล้วความตระหนี่ถี่เหนียวเราสละออกไป สละออกไป สละออกไปเพื่อตัดแปลงต่อสู้กับความตระหนี่ถี่เหนียวของใจ มันเป็นวัตถุเรายังสละได้ยากเลย แล้วเวลาเรามาวัดมาวา คนที่เขาไม่ต้องการมา เขาบอกพวกที่ไปวัดไปทำไมกัน? เสียเวลาของเขาได้ประโยชน์ของเขา อยู่บ้านเขาทำธุรกิจของเขา เรานี้เสียเวลามากเลย

แต่เขาไม่เห็นหรือกว่าสิ่งที่ละเอียดกว่า การเสียเวลา เสียเวลาเพื่อความเป็นทิพย์ เพื่อหัวใจที่มันมีอำนาจวาสนาบารมี การสร้างสม การฟังธรรมมันตอกย้ำหัวใจ ถ้าหัวใจได้ฟังธรรมอย่างนี้ ฟังธรรมขึ้นมาให้ใจมันสะอาด ให้ใจมันมีจุดยืนขึ้นมา แล้วเราจะเป็นเหยื่อของสังคมไหม? เราจะเป็นเหยื่อของโลกไหม?

ที่เป็นกันอยู่เพราะเป็นเหยื่อของโลกนะ โลกโฆษณาชวนเชื่ออย่างไรก็ไปกับเขา โลกมีความต้องการอย่างไรก็ไปกับเขา ตัวเองไม่มีจุดยืนเลย ตัวเองไม่มีปัญญาเลย ตัวเองนี่ไปกับกระแสโลกหมดเลย แต่ถ้าฟังธรรมนี้ธรรมมันตอกย้ำ ตอกย้ำให้มีความรู้สึก ให้เราเป็นตัวของเรา ให้มีจุดยืน ถ้าจิตมีจุดยืนเราจะไปกับเขาไหม?

นี่ผลมันเกิดจากอะไร? เกิดจากที่เราการทำบุญกุศลนี้แหละ เกิดจากที่เราสร้างอำนาจวาสนาบารมีนี้แหละ สิ่งนี้เราถึงไม่เป็นเหยื่อของโลกไง เวลาเขาพูดของเขา นี่เขาพูดของเขาโดยความเห็นของเขา แต่เขาไม่รู้สัจจะความจริง ไม่เหมือนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่เหมือนกับครูบาอาจารย์ของเราที่รู้รอบวัฏฏะ รู้รอบหัวใจ รู้รอบของการเกิดและการตาย เห็นไหม

ศาสนามีประโยชน์อย่างนี้ สิ่งที่ยาบๆ เพราะทำกันหยาบๆ นะ ตั้งแต่เด็กเรามาวัดมาวา นี้ให้มาวัดมาวา ให้มันได้มาสัมผัส ให้มาใกล้ชิด ความใกล้ชิดนี้ไปทำบุญกุศลแล้วได้ฟังธรรม พอฟังธรรม ธรรมนี้มันตอกย้ำให้หัวใจของเรา แล้วเราก็ไปคิด จริงไหม? กาลามสูตร นี่จริงหรือไม่จริง? ถ้าไม่จริงพิสูจน์ได้อย่างไร? พิสูจน์ด้วยการกระทำของเรา ถ้าไม่มีพิสูจน์ไม่ได้ละ

ภิกษุ ตั้งแต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานมา จนปานนี้ไม่ขาดจากภิกษุเลย แล้วภิกษุที่ยืนเป็นหลักชัยในศาสนา ที่ปกป้องศาสนา ที่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทร ครูบาอาจารย์เราที่สร้างสมมา นี่มันชีวิตต่อชีวิตนะ รุ่นต่อรุ่นส่งต่อๆ กันมานะ แล้วเราเกิดตายๆ ในศาสนาเพื่อมาค้นคว้าของเรา ค้นคว้าหัวใจของเรา เพื่อประโยชน์ของเรา เห็นไหม นี่มีจุดยืนแล้ว สิ่งที่เป็นนามธรรม สิ่งที่เป็นความรู้สึกกลับมีคุณค่าเหนือกว่าวัตถุ

วัตถุนี้เป็นวัตถุที่เราแสวงหาอยู่ วัตถุที่แสวงหาอยู่เราก็ต้องทุกข์ยากเหมือนกัน แต่สิ่งที่เป็นนามธรรมมันจับต้องได้อย่างไร? จับต้องด้วยสติ จับต้องด้วยใจจับใจ ความรู้สึกจับความรู้สึก แล้วปัญญาจากความรู้สึกมันเข้าไปชำระความสะอาด มันมหัศจรรย์ขนาดไหน? แล้วนี่ใครจะบอกเราได้ ถ้าไม่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ขึ้นมา นี่มันส่งออกหมด ความรู้สึกเราคิดส่งออกหมดเลย ไม่มีความคิดอันใดมีพลังงานที่ย้อนกลับมาได้เลย

พลังงานที่ย้อนกลับ พลังงานที่ทำให้ความสะอาดของใจนี้เอามาจากที่ไหน? แต่มันเกิดมาจากพลังงานของเรานี้แหละ พลังงานที่สกปรกนี่แหละมันสะอาดได้ พลังงานที่มีความเข้าใจ ที่มีการศึกษานี้แหละ ถ้าไม่มีการจัดการ ไม่มีการแก้ไขมันเลยมันก็จะเป็นอย่างนี้ แล้วถ้าตอกย้ำไปในความชั่วมันจะสกปรกไปเรื่อยๆ ถ้าเราเอาความสะอาดคือสติปัญญาเข้าไปชำระล้างมัน นี่มันสะอาดขึ้นเรื่อยๆ เรื่อยๆ จนกว่าเราจะรู้จริงของเรา

สิ่งนี้มันอยู่ที่เรา ประโยชน์อยู่ที่เรานะ นี่ศาสนามันกว้างขวางอย่างนี้ กว้างขวางแล้วต้องมีครูบาอาจารย์ที่รู้จริง ถ้าไม่รู้จริงนะมันเป็นสัญญาหมด เป็นการคาดหมายหมด ธรรมะดันเคา เราเคากันเองนะ ปฏิบัติก็เป็นการเคาๆ กันไป ลูบคลำกันไป เป็นตรรกะต่างๆ เหมือนจะเป็น เหมือนจะเป็น แล้วมีความรู้สึกร่วมด้วย แต่ถ้าเป็นความจริงนะไม่เหมือน มันเป็นความจริงจริงๆ จับต้องได้จริงๆ พิสูจน์ได้จริงๆ รู้ได้จริงๆ จากหัวใจของเรา เป็นสันติภูมิโกเพื่อประโยชน์ของเรา

นี่ถ้าเรามีจุดยืนเราจะเห็นคุณค่าของศาสนา แล้วมองออกไปเหมือนผู้ใหญ่มองเด็กเลย เด็กมันมีความเล่นของเขาอย่างไร มันก็เป็นประสาไร้เดียงสาของเด็ก สังคมที่เขาเข้าไม่ถึงศาสนา มัน

ก็ไร้เดียงสาอย่างนั้นแหละ อยู่กันแบบเล่นๆ อยู่กันแบบดูๆ กล่าวๆ แล้วนี่เราก็เป็นอย่างนั้นมาก่อน แล้วเราพัฒนาใจของเราขึ้นมาเราตลอดสังเวชใหม่?

คู่อวิชาความไม่รู้ของเรามันบังเรา แล้วพอเรารู้ขึ้นมามันสังเวชใหม่? สังเวชจากข้างนอก แล้วก็สังเวชตัวเรา สังเวชชีวิตของเรา สังเวชการเกิดและการตายของเรา ถ้ามันมีกรรมสังเวชมันจะย้อนกลับมาที่เรา การกระทำของเราจะเป็นประโยชน์กับเรา เอวัง